

Іван БОГАТИРЬОВ

Державний університет
“Житомирська політехніка”,
професор кафедри права
та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ORCID: 0000-0003-4001-7256

Олексій ГУМІН

Національний університет “Львівська політехніка”,
завідувач кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
oleksii.m.humin@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-8016-945X

ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ТАБОРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2024.43.032>

© Богатирьов І., Гумін О., 2024

У статті розглядається питання функціонування в Україні пенітенціарних таборів для військовополонених російської федерації. Наголошується, що багато кримінальних проваджень за цей період відкрито і щодо самих українців, які зрадили батьківщині і перейшли на бік ворога (колаборанти). Ця категорія засуджених відбуває покарання у виправних колоніях ДКВС України та в уповноважених органах з питань пробації. Обґрунтовано про те, що функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні мають відповідати не тільки міжнародному гуманітарному праву, а і українському законодавству. Крім того, вони мають відповідати правовому статусу військовополоненого, визначеного Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими. Доведено застосування до військовослужбовців Збройних сил України, які перебувають в полоні рф, тортур, систематичне катування та жорстоке поводження, серед яких: сексуальне насильство; ураження електрострумом; перебування у напружених положеннях; надмірні фізичні навантаження під примусом; позбавлення сну; удусення; імітація страти; погрози; приниження честі та гідності. Сформульовано авторське визначення українського табору для військовополонених рф – це спеціально обладнані місця на базі виправних колоній ДКВС України для примусового утримання полонених військовослужбовців противника з метою їх остаточного звільнення та репатріації.

Ключові слова: функціонування, табір, військовополонені, виправна колонія, персонал, Державна кримінально-виконавча служба, Міністерство юстиції України, насильство, катування, тортури, погрози.

Постановка проблеми та її актуальність. З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну минуло понад два з половиною роки. За цей час правоохоронні органи розпочали 127 814

кримінальних проваджень за різними статтями Кримінального кодексу України. Зазначимо, що багато з них уже розглянули вітчизняні суди, і винні у вчиненні кримінальних правопорушень на території окупованих ворогом міст і сіл притягнуті до кримінальної відповідальності.

Всі вони відбувають покарання у таборі, який виконує функції виправних колоній щодо військовополонених, засуджених до позбавлення волі на певний строк або до довічного позбавлення волі. На жаль, багато кримінальних проваджень за цей період відкрито і стосовно самих українців, які зрадили батьківщині і перейшли на бік ворога (колаборанти). Ця категорія засуджених відбуває покарання у виправних колоніях ДКВС України та в уповноважених органах з питань пробації. Саме тому розглядаємо цю проблему як важливий напрям діяльності Міністерства юстиції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки проблема функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні досі не була предметом дослідження, то під час підготовки цієї статті ми використали нормативно-правове забезпечення функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні та різні медіа ресурси інтернету.

Метою статті є порівняльний аналіз утримання військовополонених в Україні та російській федерації, формування поняття українського табору для військовополонених рф.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи питання функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні, зауважимо, що їх створення в Україні – це безпрецедентна практика за роки незалежності України, яка пов'язана з подіями вторгнення рф на територію нашої держави як “спеціальної операції” 24.02.2022 року. Примітно, що забезпечує функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні Міністерство юстиції України як суб'єкт реалізації державної політики у сфері виконання покарань і пробації.

Відтак, незважаючи на обмін військовополонених, їх репатріацію, можемо припустити, що багато з них за вчинені кримінальні правопорушення на нашій території мають бути піддані суду військового трибуналу та залишені відбувати покарання в таборах до закінчення терміну, визначеного судом. Отже, формально після закінчення війни військовополонених уже не буде, залишаться тільки засуджені за воєнні злочини.

На даний час в Україні створено чотири табори для військовополонених рф. Всі вони за постановою Кабінету Міністрів України “Про внесення зміни до Порядку тримання військовополонених” від 25 серпня 2023 р. № 908 будуть функціонувати в період воєнного стану в Україні та впродовж двох років після його припинення або скасування табору для тримання військовополонених [1].

Функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні мають відповідати не лише міжнародному гуманітарному праву, а й українському законодавству. До речі, визначення поняття військовополонених надано в пункті 8 глави 2 розділу II Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. Так, військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

- особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

- члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам: ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих; вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; вони носять зброю відкрито; вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

– члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує; особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільні особи з екіпажів військових літаків, військові кореспонденти, постачальники, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком;

– члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітани, лоцмани та юнги, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

– жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [2].

Функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених в Україні мають відповідати правовому статусу військовополоненого, визначеного Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 року (далі – Конвенція), яку було ратифіковано Указом ПВР УРСР від 03.07.1954 року, а для України Конвенція набула чинності 03.01.1955 року [3].

Положення Конвенції застосовуються не лише в мирний час, а й: в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них.

Згідно з Конвенцією з військовополоненими в українських таборах поведуться гуманно, оскільки будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції.

На жаль, рф ст. 13 Конвенції просто ігнорує, демонструючи таким способом неповагу до норм міжнародного гуманітарного права. Ба більше, наших воїнів тримають у полоні не в окремих таборах для військовополонених, а у звичайних виправних колоніях, піддаючи при цьому фізичному каліченню, актам насилля та залякуванню, хоча ця Конвенція категорично забороняє застосування репресалій до військовополонених.

Поглиблений аналіз Конвенції показує, що військовополонені за всіх обставин мають право на повагу до їхньої особи й честі. Із жінками треба поводитися з усією повагою, зумовленою їхньою статтю, й у всіх випадках з ними потрібно поводитися так само прихильно, як і з чоловіками.

Військовополонені повністю зберігають свою цивільну правоздатність, яку вони мали на момент узяття у полон. Держава, що тримає в полоні, не може обмежувати здійснення прав, які забезпечує така правоздатність, за винятком того, наскільки такого обмеження вимагають умови полону. Держава, що тримає в полоні, зобов'язана забезпечувати безоплатне утримання їх, а також надавати їм безоплатну медичну допомогу, якої потребує їхній стан здоров'я.

Кожний військовополонений під час допиту зобов'язаний повідомити лише своє прізвище, ім'я та військове звання, дату народження та армійський, полковий, особовий чи серійний номер або, якщо цього немає, іншу рівноцінну інформацію. Якщо він свідомо порушує це правило, то цим він може зумовити обмеження переваг, які надаються відповідно до його звання або статусу.

Військовополонених, які не можуть надати про себе відомостей через свій фізичний або психічний стан, передають медичній службі. Особу таких військовополонених устанавлюють усіма можливими засобами з урахуванням положень попереднього абзацу. Допит військовополонених здійснюється мовою, яку вони розуміють.

В українських таборах військовополонені російської армії можуть працювати, займатися спортом і дозвіллям, у таких закладах також обладнано спеціальні місця для приготування їжі, відпочинку та спілкування з психологами. Військовополонених забезпечують медичною допомогою, триразовим харчуванням, зв'язком із рідними, а також постійним доступом до представників Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Самі табори перебувають у глибокому тилу, оскільки це передбачено Конвенцією. Отже, українські табори для військовополонених збройних сил рф – це спеціально обладнані місця на базі

виправних колоній ДКВС України для примусового утримання полонених військовослужбовців противника з метою їх остаточного звільнення та репатріації.

У разі, якщо персонал табору для військовополонених установить, що особи, які брали участь у воєнних діях і потрапили в полон, не належать до військовополонених, то такі особи користуються захистом Конвенції доти, доки їхній статус не буде визначений компетентним трибуналом.

Такі особи, однак, користуються пільгами та захистом. До них належать особи зі складу медичного та духовного персоналу, які надають допомогу військовополоненим. Також їм забезпечують усі можливості для надання медичної та духовної допомоги військовополоненим.

Під час виконання своїх медичних та духовних обов'язків вони також користуються певними привілеями, зокрема їм дозволяється періодично відвідувати військовополонених, які перебувають у складі робочих команд або в госпіталях поза табором.

Варто звернути увагу на той факт, що після обміну наших воїнів та їх повернення на батьківщину стає зрозумілим, наскільки наші військовополонені у РФ відрізняються від російських окупантів у таборі для військовополонених в Україні.

Фізичний і моральний стан наших воїнів пригнічений, вони втомлені і виснажені. Переважна більшість військових розповідає про те, що одразу після взяття в полон українських армійців б'ють, допитують із застосуванням фізичного насилля, кілька днів тримають у підвалі, ямі або в тимчасовому таборі для військовополонених. Після цього бранців розвозять у місця постійного утримання – в СІЗО чи колонії. Везуть у переповнених вантажівках із зав'язаними очима та руками, без їжі, води, нерідко до них застосовують фізичне насильство [4].

Щодо військовополонених держави-агресора, то всіх їх забезпечують харчуванням на дві тисячі двісті калорій на день, їм дають гарячі страви, кашу, м'ясо і салат. Щодо медичного забезпечення, то у таборах для військовополонених РФ створені медичні частини, які повністю забезпечують потреби військовополонених.

На жаль, до всіх українських військовополонених у Росії застосовують тортури, систематичне катування та жорстоке поводження, серед яких: сексуальне насильство; ураження електрострумом; перебування у напружених положеннях; надмірні фізичні навантаження під примусом; позбавлення сну; удушення; імітацію страти; погрози; приниження честі та гідності. До речі, за даними Міноборони України, від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у російському полоні загинули щонайменше 177 українських військовополонених [5].

Висновки. На підставі викладеного у статті матеріалу можна зробити такі висновки:

По-перше, функціонування пенітенціарних таборів для військовополонених РФ в Україні варто визнати актуальною проблемою сьогодення, яка потребує поглибленого наукового пошуку.

По-друге, порівняльний аналіз утримання військовополонених України в російській федерації показує великі відмінності від утримання військовополонених РФ, таким способом визначає, що держава-агресор не дотримується норм міжнародного гуманітарного права.

По-третє, сформульовано авторське визначення українського табору для військовополонених збройних сил РФ – це спеціально обладнані місця на базі виправних колоній ДКВС України для примусового утримання полонених військовослужбовців противника з метою їх остаточного звільнення та репатріації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України Про внесення зміни до Порядку тримання військовополонених від 25 серпня 2023 р. № 908. <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-serpnia-2023-908-pro-vnesennya-2023-106621.html>
2. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>

3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

4. В російському полоні: що відбувається з українськими військовими за стінами російських тюрем. <https://mipl.org.ua/v-rosijskomu-poloni-shho-vidbuvayetsya-z-ukrayinskymy-vijskovymy-za-stinamy-rosijskyh-tyurem>

5. Міноборони підтвердило загибель у полоні щонайменше 177 українських військовослужбовців. https://zaxid.net/minoboroni_pidtverdilo_zagibel_u_poloni_shhonaymenshe_177_ukrayinskih_viyskovosluzhbovtsiv_n1595121

REFERENCES

1. **Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On Amendments to the Procedure for Keeping Prisoners of War** dated August 25, 2023 No. 908. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-serpnya-2023-908-pro-vnesennya-2023-106621.html> [In Ukrainian].

2. **Instructions on the procedure for implementing the norms of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine**, approved by the order of the Ministry of Defense of Ukraine dated March 23, 2017 No. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> [In Ukrainian].

3. **Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War**. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text [In Ukrainian].

4. **In Russian captivity: what happens to Ukrainian military personnel behind the walls of Russian prisons**. URL: <https://mipl.org.ua/v-rosijskomu-poloni-shho-vidbuvayetsya-z-ukrayinskymy-vijskovymy-za-stinamy-rosijskyh-tyurem> [In Ukrainian].

5. **The Ministry of Defense confirmed the death of at least 177 Ukrainian servicemen in captivity**. URL: https://zaxid.net/minoboroni_pidtverdilo_zagibel_u_poloni_shhonaymenshe_177_ukrayinskih_viyskovosluzhbovtsiv_n1595121 [In Ukrainian].

Дата надходження: 20.08.2024 р.

Ivan BOGATYREV

Zhytomyr Polytechnic State University,
Professor of the Department of Law
and Law Enforcement Activities,

Dr. Habil. (Law), Professor
Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine
ORCID: 0000-0003-4001-7256

Oleksii HUMIN

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,

Head of the International
and Criminal Law Department,
Dr. Habil. (Law), Professor
oleksii.m.humin@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-8016-945X

FUNCTIONING PENITENTIARY CAMPS FOR PRISONERS OF WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION IN UKRAINE

The article states that with the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation to Ukraine more than two and a half years have passed. During this time, law enforcement agencies initiated 127,814 criminal proceedings under various articles of the Criminal Code of Ukraine. It should be noted

that many of them have already been examined by domestic courts and those guilty of criminal offenses have been held criminally liable.

It has been proven that all of them are serving their sentences in a camp that functions as a correctional colony for prisoners of war sentenced to imprisonment for a certain period or to life imprisonment. Since the problem of the functioning of prison camps for prisoners of war in Ukraine has not been the subject of research yet, the article states that their creation in Ukraine is an unprecedented practice during the years of Ukraine's independence, which is connected with the events of the invasion of the Russian Federation to the territory of our country as a "special operation" on February 24, 2022.

It is noteworthy that the Ministry of Justice of Ukraine ensures the functioning of prison camps for prisoners of war in Ukraine as the subject of the implementation of state policy in the field of punishment and probation. It has been proven that currently four camps for prisoners of war of the Russian Federation have been created in Ukraine. All of them comply not only with international humanitarian law, but also with Ukrainian legislation.

Unfortunately, Article 13 of the Convention is simply ignored by Russian Federation, thereby demonstrating disrespect for the norms of international humanitarian law. Moreover, our soldiers are held captive not in separate camps for prisoners of war, but in ordinary penal colonies, subjecting them to physical mutilation, acts of violence and intimidation, although this Convention categorically prohibits the use of reprisals against prisoners of war.

The author's definition of the Ukrainian camp for prisoners of war of the Armed Forces of the Russian Federation was formulated. These are specially equipped places on the basis of correctional colonies of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine for the forced detention of captured enemy servicemen with the aim of their final release and repatriation. A comparative analysis of the maintenance of prisoners of war in Ukraine and Russia was carried out. It is noted that if the personnel of the camp for prisoners of war establish that persons who took part in hostilities and were captured do not belong to prisoners of war, then such persons enjoy the protection of the Convention until their status is determined by a competent tribunal.

Such persons, however, use benefits and protection. They include medical and spiritual personnel who provide assistance to prisoners of war. They are also provided with all opportunities to provide medical and spiritual assistance to prisoners of war.

During the performance of their medical and spiritual duties, they also use certain privileges, in particular, they are allowed to periodically visit prisoners of war who are part of work teams or in hospitals outside the camp.

It is worth paying attention to the fact that after the exchange of our soldiers and their return to the Motherland, it becomes clear how many of our prisoners of war in the Russian Federation differ from the Russian occupiers in the POW camp in Ukraine. If the physical and moral condition of our soldiers is suppressed, they are tired and exhausted.

Keywords: operation of the camp, prisoners of war, penal colony, staff, State Criminal Enforcement Service, Ministry of Justice of Ukraine, violence, torture, threats.